

Andrzej
Szalawski
(Fouquier)
și
Piotr Cieślak
(Herman)

Teatrul Powszechny din Varșovia

AFACEREA DANTON

de **Stanislawa Przybyszewska**

Pentru a doua oară în țara noastră, Teatrul Powszechny din Varșovia ni se confirmă ca un colectiv artistic de înaltă clasă, ai cărui stilpi de rezistență sînt creativitatea regizorală și rigoarea actoricească. Aflăm, din mărturisirile lui Zygmunt Hübner, animator și conducător al trupei, că Powszechny, primul teatru care și-a ridicat cortina în Varșovia incendiată a anului 1945, a funcționat, pînă în 1970, într-o sală de cinematograf, dedicîndu-se cu precădere dramaturgiei contemporane. În toamna lui 1975, teatrul a renăscut din propria-i cenușă, într-o clădire nouă și modernă, cu spectacolul inaugural *Afacerea Danton*. Această piesă, scrisă în 1925, a reprezentat debutul literar al unei

tinere scriitoare, Stanislawa Przybyszewska, care a murit la scurtă vreme după aceea, lăsînd în urmă o operă dramatică restrînsă, inspirată mai ales din motive ale Revoluției Franceze, operă care frapează azi prin modernitatea analizei și prin acuitatea ideilor.

Spectacolul e iscălit de Andrzej Wajda și am avut impresia că semnătura acestui mare cineast a fost aceea care a atras, în primul rînd, publicul nostru, care spera să regăsească atmosfera aparte a filmelor sale, „cadrele” evocatoare de filiații stilistice, personajele caracteristice. Ca regizor de teatru, Wajda are trufia neteaturalității, orgoliul de a nu fi „văzut” pe scenă, ambiția protejării nedisimulate a textului. *Afacerea Danton* este o demonstrație scenică a eșecului dictaturii și teroarei, un eseu teatral despre lamentabila mistificare a idealurilor revoluționare. Reprezentația, compusă cu o extremă parcimonie în utilizarea mijloacelor teatrale, e plasată în mijlocul spectatorilor, participanți și martori la procesul lui Danton, sala constituindu-se în Tribunal al Revoluției (scena Studioului „Bulandra” a convenit admirabil montării). Scenografia (Andrzej Wajda-Kry-

Bronisław Pawlik (Danton)

Władysław Kowalski (Saint-Just)

Olgierd Łukaszewicz (Camille Desmoulins)

styna Zachwatowicz), extrem de simplă, săracă (o estradă, o masă), fără recuzită, fără culoare, fără simboluri, creează un cadru epurat, adecvat dialogului ideilor, care se încorporează în confruntarea unor vieți asumate ca destin și servesc mecanismul istoriei. Wajda nu e interesat de jocurile teatrale, de fascinația efectelor scenice, portretele personajelor sînt lucrate în linii mari, pe trăsăturile necesare logicii demonstrației, luminării ideilor. Montarea palpită datorită expunerii dinamice a citorva teze integrate dialecticii evenimentelor. Un stil ce pare necesar, aparținînd organic acestei scrieri sintetizatoare, neilustrative, dramatismului potențat de cruzimea concluziilor. „Ni se demontează, tot simplitate, la vedere, „drama din *Germinal*”, ni se descompune faza ultimă a conflictului Danton-Robespierre. Accentele citorva secvențe-cheie confirmă ceea ce a scris Saint-Just, în zilele ce-au precedat data de 9 Thermidor: „Revoluția a înghețat”; caracterul tulburător al reprezentației provine din materializarea acestei idei. Revoluția în declin moral, piață a tranzacțiilor, joc urît al intereselor, tribună a demagogiilor și a trădărilor, complicități și duplicități, alianțe și adversități, partide asmuțite unul împotriva celuilalt, un joc crud, în lumina albă, indiferentă, a reflectoarelor, iar uneori — atunci cînd se hotărîse condamnările la moarte — în întuneric, sub pîlpîirea neliniștitoare a luminărilor. Aș spune că această viziune, discutabilă, este extrem de „poloneză”, ambiguitatea ei misterioasă, ca și scepticismul, mîhnirea grea, pînă la disperare, ce însoțește, ca o credincioasă umbră, toate acțiunile Incoruptibilului, pîrîndu-mi-se înrudite cu tristețea din *Nunta* sau cu amărăciunea din *Pămîntul Făgăduinței*. Pe scenă, Wajda cre-

cazări arareori metafore comparabile cu savantele și încifratele cadre ale filmelor sale. Când o face, desenul scenic devine, instantaneu, fabulă fără cuvinte sau dincolo de cuvinte, cu o morală pesimistă, rezultatul unei atitudini extrem de subiective. Așa e momentul semnării sentinței împotriva lui Danton și a „vechilor cordelier” — masa lungă, în jurul căreia membrii Convenției se agită să încheie cât mai grabnic „afacerea Danton”, scenă consumată în penumbră: nici un chip nu se distinge, dar gestul decisiv al ficăruia se decupează trântant în întuneric; sau finalul, cu imaginea unui Robespierre depășit de forțele baotice dezlănțuite ale Teroarei: discutând cu Saint-Just, Maximilien se cufundă, deodată, într-un somn de plumb, ca într-o moarte, întinzându-se pe scindura ce a fost masa tocmelilor și a tranzacțiilor, iar acum e lespeze a sfârșitului. Demitizați, prezentați cu un anumit cinism, care nu exclude adâncă înțelegere, compasiune, chiar pentru erorile lor, protagoniștii Revoluției se desprind, în prim-planuri, dintr-un amplu basorelief. Bronislaw Pawlik este un Danton cu slăbiciuni omenești, robust, pătimaș, cabotin și, în același timp, un luptător cinstit pentru o cauză nobilă, dar confuză. Wojciech Pszoniak, mare actor al teatrului și filmului polonez, rămâne un neuitat Robespierre, întrucipare rece, subtilă, tăioasă, rafinată, a creierului Revoluției; gesturile sale au, în subtext, caracterul rațional al scopului și conștiința unor consecințe tragice, personajul transformându-se, pe nesimțite, în erou, adică într-un om ce-și asumă o răspundere istorică necesară. *Afacerea Danton* este un joc dialectic în alb-negru, ca șahul, pe tema inconsecvenței față de ideal, cu toate urmările funeste ce decurg de aici, un spectacol ce poate fi contestat, în atitudinea lui față de Revoluție, și, prin aceasta, cu atât mai pasionant.

BARBARII

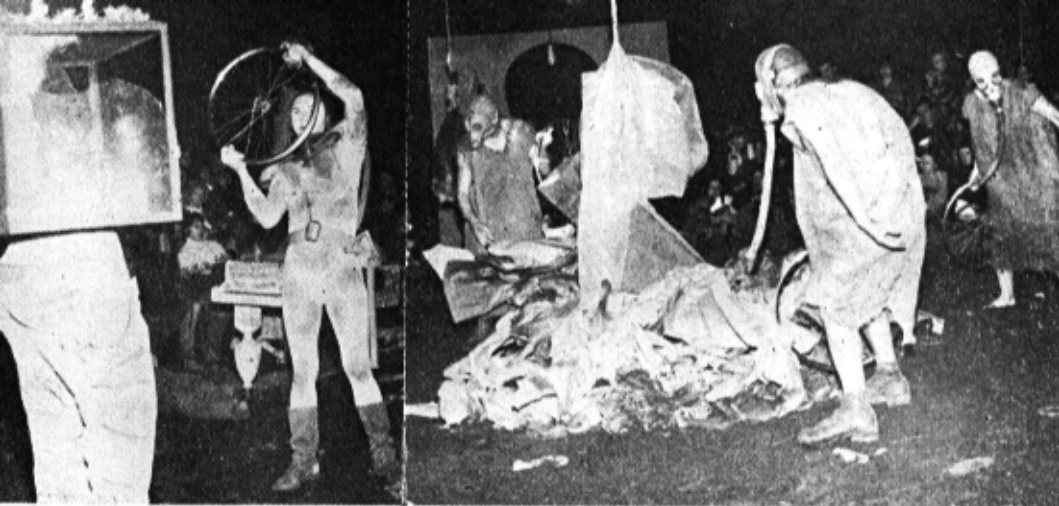
de Maxim Gorki

Barbarii, cel de-al doilea titlu prezentat în turneu, este, în mare măsură, un prilej de expunere a instrumentarului actoricesc al teatrului. Regizorul Aleksander Bardini a citit cu infinit respect piesa lui Gorki, oferindu-ne o imagine scenică clasică, ce se adaugă unui album binecunoscut, despre „oamenii de prisos” ai imperiului țarist. În ritm lent, toropitor, într-un decor rustic, bogat înfrunzit, realizat de Jan Banucha, ni se derulează scene: din viața unei provincii înănmolite sufletește; provincia ca stare, care amestecă și dizolvă, prin forța distrugătoare a banalității, „barbarii” din Rusia „veche” și din cea „nouă”, cu toții locuitori sălbatici ai unei lumi urite. Lume abruptizată de alcool, de egoism și de indiferență, lume tratată scenic cu o ironie cam groasă, fără subtext, fără un al doilea plan — existent în dramă — și întruchipată cu pitorese actoricesc, cu multă culoare în măști, de o distribuție numeroasă, adusă la unison stilistic. Wladislaw Kowalski, Stanislaw Zaczek, Boleslaw Smela, Ewa Dalkowska, Marta Lwinska, Anna Seniuk se rețin, în linia întâi; dar nu mai puțin, ne-au convins Barbara Ludwizanka, Andrzej Szalawski, Bronislaw Pawlik, Kazimierz Kaczor, Danuta Kowalska, Andrzej Piszczatowski.

Prin aceste reprezentații, total diferite și neînrudite ca spirit, dar, deopotrivă, reprezentative pentru marea artă a teatrului polonez contemporan, Teatr Powszechny s-a fixat adine în memoria publicului nostru.

Scenă din
„Barbarii”
de Maxim Gorki.
Regia,
Aleksander
Bardini.
Scenografia,
Jan Banucha

Două momente din spectacol

Teatrul Studio din Varșovia

REPLIKA

de Iozef Szajna

Într-o dispută angajată, cîndva, între doi mari filosofi și esteticieni ai veacului nostru, pe seama funcției cathartice a artei, Theodor Adorno afirma că, după experiența Auschwitz-ului, poezia nu mai este posibilă. Contrazicîndu-l, Herbert Marcuse afirma că, dimpotrivă, vocația artei contemporane este de a da expresie acelor facultăți și puteri sufletești care să facă imposibilă repetarea ororilor din lagărele de exterminare. Pentru autorul „Omului unidimensional”, „arta apare ca principala formă de teaurizare a amintirii, cea în care este încorporată memoria suferințelor și a victoriilor omului”.

Spectacolul lui Jozef Szajna, *Replika*, este o asemenea teaurizare a amintirii, confirmînd din plin teza marcusiană. *Replika* e un exponat din „muzeul imaginar” al suferințelor Holocaustului, unic în felul său, o creație singulară, vibrantă și patetică, un soi de manifest ce exprimă puterea artei contemporane de a se constitui într-un memento al omenirii, referind asupra crimelor nazismului și menținînd starea de veghe. Creatorul acestui inedit spectacol, văzut la București cu prilejul Zilelor culturale ale orașului Varșovia, este Jozef Szajna, pictor, scenograf și regizor, autor de scenarii teatrale și de studii plastice, conducătorul Studioului de creație din capitala poloneză. *Replika* (ca și spectacolul său ulterior, *Dante*) și-a dobîndit, de la premieră, faimă și admirație

pe diferite meridiane; creație „în progres”, adică în necontenită transformare (de la prima versiune, realizată în 1969, Szajna a ajuns acum la varianta a cincea), ea este o compoziție plastică, fără cuvinte. O nouă „Guernica”, de astă dată, scenică, în care fiecare obiect denunță teroarea fascistă și fiecare actor evocă, prin privirile și prin gesturile sale, cumplitele suferințe ale omului și degradarea sa, într-o eră a bestialității. Reprezentația se desfășoară în mijlocul spectatorilor, într-un spațiu strîmt, delimitat, la toate cele patru ieșiri, de niște uriașe ținte, contururi ale unor siluete omenești decupate din carton și alcătuite din sute de fotografii ale deținuților din lagăre. Spațiu care devine uriașă groapă comună, în care niște zdrențe umane se zbat, executînd diferite acțiuni (mimodrame și psihodrame), agățîndu-se cu disperare de un simulacru de viață. Gunoaie malaxînd resturi de civilizație, actori și manechine (celebrele manechine ale lui Szajna!), păpuși uriașe, dezarticulate, zdrențe, alcătuirii de celule, materie organică și anorganică, compun un „dans” al victimelor, un balet grotesc și tragic al demnității zdrobite, al statornicirii stării de înjosire.

Original, funambulesc, cu momente de patetism sublim și cu altele derizorii, amestecînd imagini apocaliptice, de un tragism baroc, cu altele, naive, schematice, simplificînd nararea plastică a ororii, spectacolul lui Szajna, în tăcerea lui compactă, parcă pietrificată, strigă, țipă „să nu uităm trecutul”, oficiînd un ritual nemaiîntîlnit, o mesă bizară pentru victimele demenței concentraționare.

Mira Iosif